

Kraftledning mellan Näsåker och Edsele

Arkeologisk utredning utan beslut
enligt Kulturmiljölagen

Näsåker och Ådals-Lidens socknar, Sollefteå kommun, Västernorrlands län

Anna Engman

RAPPORT – JAMTLI 2022:15
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel. 063 - 15 01 00

© Jamtli 2022

Redigering och layout av framsida: Lena Ljungkvist

Jamtli medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons-licensen CC BY, undantaget Lantmäteriets kartor samt annat upphovsrättskyddat material.

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Bakgrund.....	2
Utredningens förutsättningar.....	2
Syfte	2
Metod och genomförande.....	3
Nomenklatur.....	3
Kulturmiljöbeskrivning (känd fornlämningsbild).....	4
Utredningens resultat.....	4
Lämningar efter rennäringen.....	7
Vidare åtgärder	7
Administrativa uppgifter.....	9

Sammanfattning

I samband med planeringen inför en ny kraftledning mellan Näsåker och Edsele gjorde Jamtli en arkeologisk utredning utan beslut enligt Kulturmiljölagen på uppdrag av NEKTAB AB.

Utredningen gjordes inom en 5,5 mil lång blivande och befintlig kraftledningsgata till en bredd av 100-200 m.

Antalet nyfynd av lämningar blev 6 husgrunder, historisk tid samt 1 fångstgrop. Utöver detta redigerades geometrierna för 2 rösen, 1 stensättning och 1 fornlämningsliknande lämning.

Ett område i anslutning till gravarna pekades ut som plats för ytterligare utredning eller schaktningsövervakning.

Bakgrund

NEKTAB AB planerar, på uppdrag av E.ON, inför en nybyggnation av en kraftledning mellan Näsåker och Edsele i Näsåker och Ådals-Lidens socknar i Västernorrland.

Med anledning av detta inkom NEKTAB AB med en förfrågan till Jamtli att genomföra en arkeologisk utredning utan beslut enligt Kulturmiljölagen.

Utredningens förutsättningar

Utredningsområdet var 5,5 mil långt och 100-200 m brett. Till största delen var utredningsområdet 100 m brett men i ett av alternativen där kraftledningen kommer korsa Ångermanälven i höjd med reningsverket i Näsåker var utredningsområdet 200 m brett.

Enligt Länsstyrelsen i Västernorrlands län är fornlämningsbilden i de aktuella områdena mellan Näsåker och Edsele dåligt känd då ingen fullständig fornminnesinventering genomförts där. På grund av detta anser Länsstyrelsen att en arkeologisk utredning behöver genomföras inom de föreslagna ledningsstråken

Utredningen kommer att utföras delvis inom Voernese samebys kärnområden kring Näsåker. Två flyttleder för Ohredahke sameby kommer att korsas i utredningsområdets västra delar. Eventuella lämningar inom dessa områden redovisas i särskilt kapitel i rapporten.

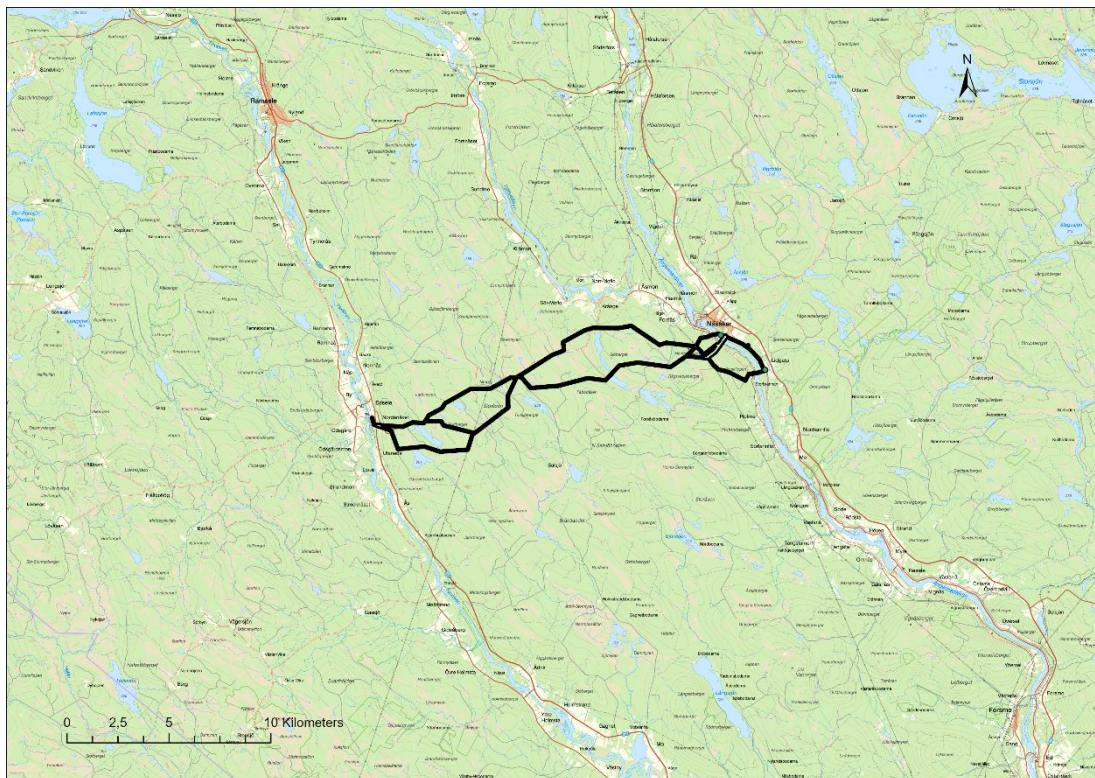

Fig. 1. Översiktskarta. Utredningsområdet markerat med svart begränsningslinje.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om forn- och övriga kulturhistoriska lämningar är belägna efter den planerade kraftledningens sträckning. Antikvarisk status ska fastställas för de eventuella lämningar som påträffas. Vidare ska utredningen utgöra underlag för Länsstyrelsens kommande prövning enligt Kulturmiljölagen.

Metod och genomförande

Arbetet utfördes som en fördjupad inventering och har följt de riktlinjer och den praxis som utarbetats av Riksantikvarieämbetet vad gäller registrering och bedömning av påträffade lämningar.

Inventering innebär en systematisk terrängrekognoscering där, förutom rent okulär besiktning, jordsond används för att bedöma t.ex. osäkra härdar och vallar runt gropar med mera. Om så behövs kan spade eller hacka användas för att t.ex. ta bort torvtäcke där man misstänker att spår efter en stenåldersboplats eller järnframställningsplats kan döljas under torven. Vid registreringen används GPS kopplad till fältdator med GIS-program. Grunddata i programmet utgörs av fornminnesregister, fastighetskarta, ortofoto, hillshadebilder (laserdata) och shapefiler med utredningsområdet. All registrering kommer att ske digitalt redan i fält. Nypåträffade forn- och övriga kulturhistoriska lämningar kommer att registreras i KMR.

I förberedelsearbetet till en arkeologisk utredning ingår genomgång av arkivmaterial och lantmäterikartor etc. för att dels finna uppgifter om intressanta platser men även för att bilda sig en uppfattning om områdets historia och möjligheter.

Då förutsättningarna för inventering, och då även möjligheten att hitta lämningar, främst i de östra delarna begränsades något av branta nipkanter och i övrigt brant terräng har delar av sträckningen inte inventerats i fält. Detta på grund av att det inte varit säkert att ta sig fram på vissa sträckor och det då inte heller är områden där det finns potential för forn- och kulturlämningar. Även vissa sträckor som består av myr och sumpmark har prioriterats bort.

Vid utredningen framkom ett område där det kan vara befogat att genomföra ytterligare utredningar för att ytterligare begränsa eller återfinna lämningar som inte går att se med blotta ögat (se vidare nedan)

Nomenklatur

Forn- och kulturlämningar delas in i fyra olika kategorier med olika antikvarisk status.

Fornlämning. Rekvisten för att en lämning ska vara en fornlämning är följande: En fornlämning är en fysisk lämning efter mänsklig verksamhet under forna tider, som tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Lämningen ska ha *tillkommit* före år 1850. Alla dessa rekvisit måste uppfyllas för att lämningen ska vara en fornlämning. Lämningen ska vara bekräftad i fält och får inte vara en uppgift om en lämning. Fornlämningar är skyddade enligt Kulturmiljölagen (SFS 1988:850).

Möjlig fornlämning. Lämning som kräver vidare utredning för att kunna bedömas som fornlämning. Lämningen ska vara bekräftad i fält och får inte vara en uppgift om en lämning.

Övrig kulturhistorisk lämning. Lämningar som har ett kulturhistoriskt värde men som inte uppfyller rekvisiten för fornlämningar och därmed inte skyddas av Kulturmiljölagen (SFS 1988:850). Vanligtvis för att de inte kan antas ha tillkommit före år 1850. Dessa lämningar kan fornminnesförklaras av länsstyrelsen om det finns särskilda skäl med hänsyn till det kulturhistoriska värdet. Vid en exploatering bär hänsyn tas mot de övriga kulturhistoriska lämningarna.

Ingen antikvarisk bedömning. Vanligtvis en lämning som är helt undersökt, borttagen utan villkor eller förstörd. Bedömningen gäller även de lämningar som är registrerade utifrån en uppgift

om en lämning och som inte är bekräftad i fält, registreringar som utgår på grund av felregistrering eller är överförd till annan lämning.

Kulturmiljöbeskrivning (känd fornlämningsbild)

Utredningsområdet går mellan Ångermanälven och Faxälven. Dessa älvar har använts som transportleder under lång tid och den bebyggelse som finns i området har förlagts till dessa älvdalar.

I Näsåker finns en väl dokumenterad fornlämningsbild i anslutning till hållristningarna i älvfåran. Förutom hållristningarna finns det boplatser och fyndplatser utefter älven. I Edsele och utefter Faxälven är det inte lika tätt med kända lämningar men även där finns det ett flertal registreringar i närområdet.

I skogsmarkerna mellan älvarna är antalet lämningar betydligt färre och domineras av fångstgropar.

Utredningens resultat

Utredningen genomfördes 29 augusti till 1 september av arkeologerna Anna Engman och Karl-Johan Olofsson.

Som nämnts under metoddelen fanns det områden i, framför allt, de östra delarna som var för oländiga för att kunna ta sig fram på ett säkert sätt. Dessa områden har i alla tider varit svårframkomliga och sannolikheten att det finns forn- eller kulturlämningar i dessa branter är ytterst liten. Vår bedömning är att vi inte missat något på grund av dessa avsteg från planen.

Utefter sträckningen finns även områden som består av myr- eller sumpmark. Inte heller här är sannolikheten att hitta lämningar stor. Det som skulle kunna finnas är rester av torvtäkter med tillhörande lador eller kavelbroar. Stora delar av dessa områden ligger utefter vägar och vare sig på håll eller i terrängkuggningen har det gått att se spår av torvbrytning i dessa våtmarker.

En del av sträckningen som går i anslutning till bygget av vindkraftsparken vid Salsjön var inte tillgängligt då obehöriga inte hade tillträde till vägarna i det området. Då vi inte visste om att vi skulle in i ett vindkraftsbygge hade vi inte kunnat förbereda genom att ha utrustning som godkänns vid arbete inom dessa områden. Dessutom hade det troligtvis behövts en säkerhetsinstruktion för att få beträda området. Bedömningen är dock att vi inte missade några lämningar här på grund av detta. Den utredningen om Läns museet i Västernorrland gjorde 2011 inför planeringen av vindkraftsparken gav endast en fåbod i områdets södra delar.

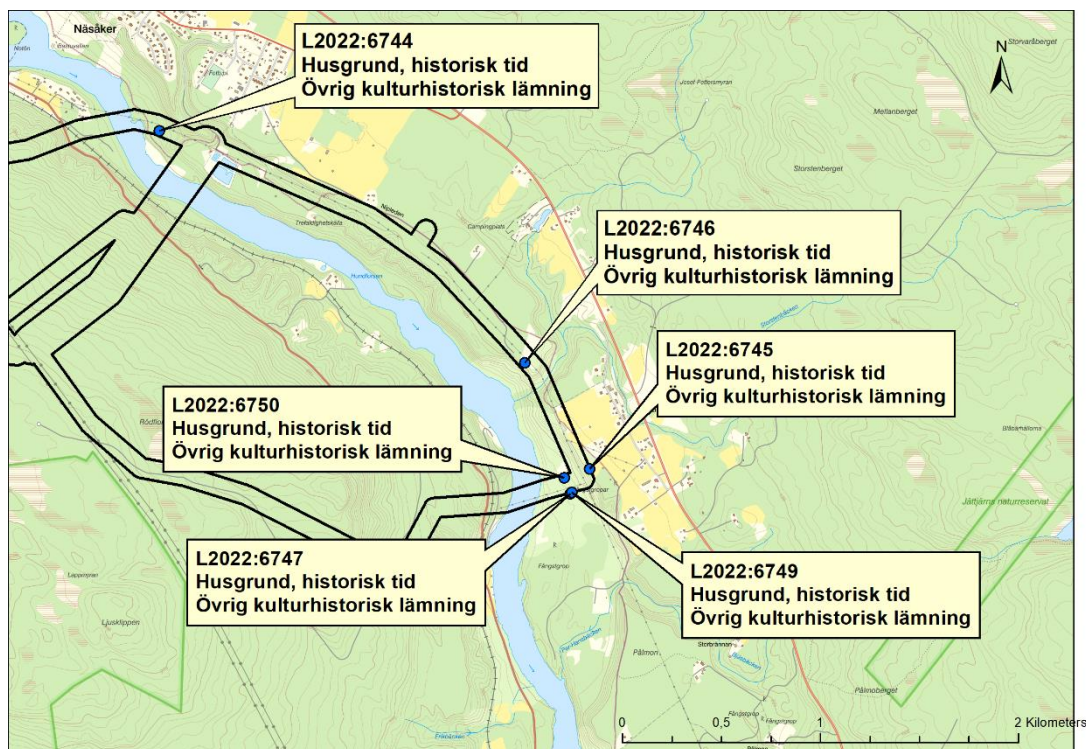

Fig.2. Nyregistrerade husgrunder inom utredningsområdet. Husgrunderna markerade med blå punkt och utredningsområdet med svart begränsningslinje.

De nyfunna lämningarna består av sex husgrunder, historisk tid (övriga kulturhistoriska lämningar). Utöver det har en nyregistrering av en fångstgrop (fornlämning) gjorts. Fångstgropen ligger precis utanför utredningsområdet och där finns sedan tidigare ytterligare två fångstgropar registrerade. Det är svårt att avgöra om den nyfunna fångstgropen egentligen är en av de sedan tidigare kända. De äldre registreringarna återfanns inte och beskrivningarna för dessa stämmer inte överens med den nyfunna. Området har avverkats och markberetts (ev hyggeplöjts) efter det att fångstgroparna registrerades, dessutom har kraftledningsgatan utvidgats. Att de tidigare registrerade fångstgroparna skulle ligga inom utredningsområdet ses som föga troligt då området gått över.

Lämningsnummer	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
L2022:6750	Husgrund, Historisk tid	Övrig historisk lämning
L2022:6744	Husgrund, Historisk tid	Övrig historisk lämning
L2022:6745	Husgrund, Historisk tid	Övrig historisk lämning
L2022:6746	Husgrund, Historisk tid	Övrig historisk lämning
L2022:6747	Husgrund, Historisk tid	Övrig historisk lämning
L2022:6749	Husgrund, Historisk tid	Övrig historisk lämning
L2022:6751	Fångstgrop	Fornlämning

Fig.3. Tabell över samtliga nyregistrerade lämningar.

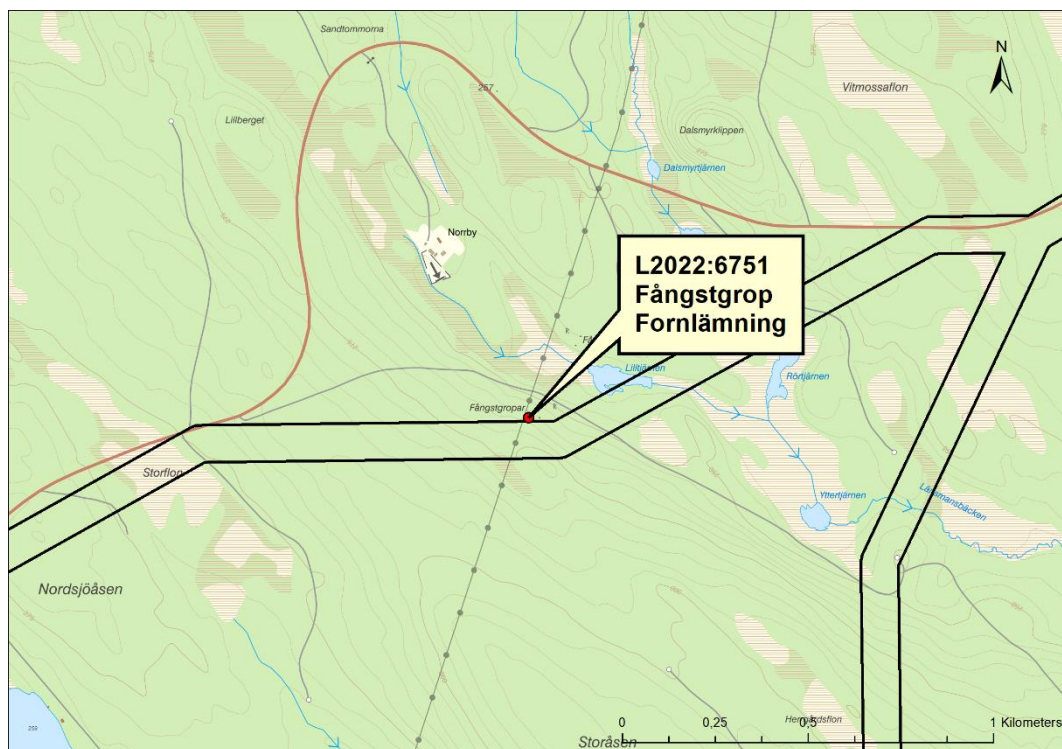

Fig.4. Nyregistrerad fångstgrop i anslutning till utredningsområdet. Fångstgropen markerad med röd punkt och utredningsområdet med svart begränsningslinje.

Strax utanför utredningsområdet var i områdets östra delar ner mot Ångermanälven sedan tidigare två rösen (gravar), en stensättning (grav), en fornlämningsliknande lämning (gravliknande) samt en fyndplats registrerade i Kulturmiljöregistret. Dessa registrerades vid fornminnesinventeringen 1994 och i beskrivningen hänvisas det till handlingar som vi inte haft möjlighet att kontrollera förutom artikel i Östersunds Posten 16 juli 1968. I den artikeln beskrivs tre rösen nordost om Näsåker och ett väster om Näsåker. Inget verkar vara den här platsen. Enligt lokalbefolkningen har detta område helt fyllts ut i samband med kraftverksbygget år 1944-47. Det finns områden i anslutning till detta där det ser ut att vara schaktat men inte just där gravarna ligger.

Vid fältbesöket visade det sig att ett av rösen var så felinprickat att det ligger inom utredningsområdet. Resterande lämningar var även de felinprickade men inte så att de hamnade inom utredningsområdet. De två rösen är bra exempel på hur gravrösen brukar se ut, inklusive den lilla grop som finns centralt i lämningarna. Stensättningen ger från vissa håll ett intryck av att bara vara en oregelbunden stensamling men efter att ha tittat på den från flera håll går det att se en gravlik konstruktion.

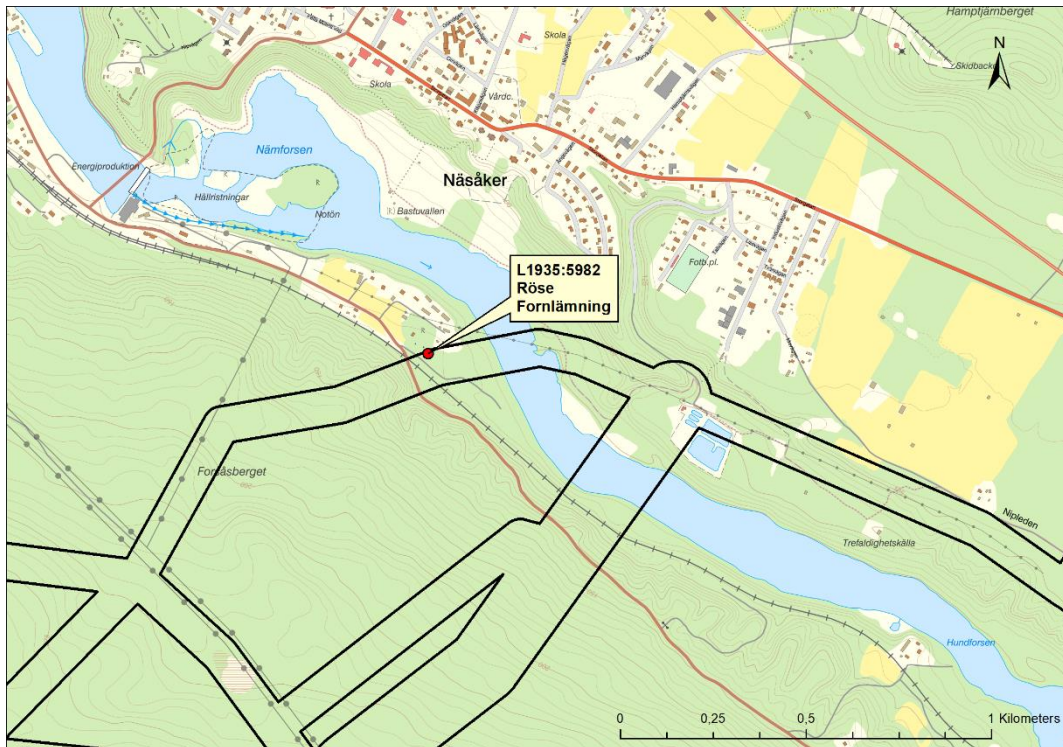

Fig 5. Ny placering av sedan tidigare registrerat gravröse. Röset markerat med röd punkt och utredningsområdet med svart begränsningslinje.

Lämningar efter rennärigen

Utredningsområdet innefattar delar av Voernese samebys kärnområden samt två för Ohredahke sameby korsande flyttleder.

I ett sådant området kan det finnas lämningar efter visten, samlingsplatser, gården eller enstaka härdar vid vilplatser.

Vid åsryggar i anslutning till myrar eller andra platser där det går att ha uppsikt över renhjorden finns möjligheter att finna härdar eller andra lämningar.

Dessa lämningar är ofta svåra att se med blotta ögat och ofta behöver man en jordsond för att känna härdstenar under jorden.

Inom utredningsområdet återfanns inga lämningar som kan knytas till rennärigen.

Vidare åtgärder

Jamtli's rekommendation för ytterligare åtgärder lyder som följer.

Utöver det fältarbete som nu gjorts behöver inga ytterligare inventeringar göras om inte sträckningarna förändras väsentligt.

Vid de gravar som finns registrerade i anslutning till Ångermanälven finns två ytor som kan vara intressanta för ytterligare utredning. Den ena ligger på ett i dag bebyggt gårdstun och det andra i vad som på historiska ortofotot verkar vara slättermark. Anledningen till att dessa platser kan vara intressanta för att göra ytterligare utredning är att de är de platser inom utredningsområdet eller i dess omedelbara närhet som är mest troliga gårdslägen för den gård som gravarna bör hör till. Dock verkar det som att det redan kan vara schaktat på slättermarken i sen tid.

Det som talar emot ett gårdsläge är att stensättningar ofta kopplas till fångstfolken och inte till den bofasta jordbrukarkulturen. Närheten till hållristningarna i Nämforsen visar även det på att nomadiserande folk rört sig i området under lång tid innan den bofasta jordbrukarbefolkningen kom till platsen.

Jamtli's rekommendation för området kring gravarna är att om sträckningen ska gå precis över gravarna kan detta område behöva utredas då det kan finna ytterligare lämningar som idag inte går att se med blotta ögat. Kommer sträckningen gå över den sentida slåttermarken bör det gå att klara detta med en schaktningsövervakning då sannolikheten att det ligger rester av en järnåldersgård där är liten.

Administrativa uppgifter

Jamtli's diarienummer:	47-2022-F5CC
Undersökningstid:	220829-220901
Personal:	Anna Engman och Karl-Johan Olofsson
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Dokumentationsmaterial:	Dokumentationsmaterial förvaras på Jamtli
Fynd:	Inga fynd omhändertogs.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2022

ISSN 1654-2045

- 2022:1 Flygfotografering vid Juvuln, Tibrandshögen och Odensala – en metodstudie för användning av drönare i kulturmiljövård och arkeologi
Karl-Johan Olofsson
- 2022:2 Ströms kyrka. Utvändig restaurering, 2021
Henrik Ylikoski
- 2022:3 Ströms kyrka. Ombyggnad under läktaren, 2021
Henrik Ylikoski
- 2022:4 Ovikens gamla kyrka. Utvändig restaurering, 2021
Henrik Ylikoski
- 2022:5 Stensättningen vid Rogenstugan. Arkeologisk undersökning av Tännäs 620:1 (L1946:9073)
Anna Engman
- 2022:6 En fångstgrop i Ramundberget
Kristina Jonsson
- 2022:7 Slagg vid Slagsån
Kristina Jonsson
- 2022:8 Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom bytomt/gårdstomt L1947:1117/Hackås 153:2
Annabell Fogelberg
- 2022:9 Frönäset i Åre. Arkeologisk efterbesiktning inom ödesbölet L1946:5134
Kristina Jonsson
- 2022:10 Arkeologisk utredning inför anläggandet av våtmark i Tännäs
Anna Engman
- 2022:11 Arkeologiska undersökningar av fångstgropar. Ett kunskapsunderlag
Kristina Jonsson
- 2022:12 VA-ledning mellan Kåvan och Bruksvallarna. Arkeologisk utredning utan KML-beslut
Anna Engman och Karl-Johan Olofsson
- 2022:13 Älvros–Rengsjön. Arkeologisk utredning steg 2
Kristina Jonsson
- 2022:14 Arkeologisk utredning vid stenåldersboplats L1947:712 i Åkersjön
Annabell Fogelberg
- 2022:15 Kraftledning mellan Näsåker och Edsele. Arkeologisk utredning utan beslut enligt Kulturmiljölagen
Anna Engman